

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕЛЕКЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДЕРЖАВНОГО СОРТОВИПРОБУВАННЯ

О. І. Рудник-Іващенко, Д. В. Дудка
Український інститут експертизи сортів рослин

Наведено історичну довідку вітчизняних селекційних досягнень за результатами державного сортовипробування. Названо сорти сільськогосподарських культур, які стали світовими шедеврами. Проаналізовано Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні на 2013 рік за кількістю вітчизняних і іноземних сортів і гібридів. Показано недоліки і переваги вітчизняного селекційного потенціалу в порівнянні з іноземним. Висвітлено стан сортовипробування сільськогосподарських культур в умовах останніх років. Зроблено висновки з прийняття заходів для поліпшення стану селекції та випробування сортів і гібридів в Україні.

Сільськогосподарська культура, сортовипробування, сорт, насінництво, Державний реєстр

Постановка проблеми. За 90-річний період існування системи сортовипробування вітчизняними селекціонерами передано на державне випробування десятки тисяч сортів і гібридів понад 200 видів культурних рослин [1].

Окремі із цих сортів і гібридів стали не тільки національним надбанням, а й шедевром світової селекції. Це сорти пшениці озимої Українка, Миронівська 808, Миронівська 61, Одеська 51, Одеська напівкарликова; тритикале - Амфідиплоїд 206; сорти ячменю ярого Донецький 6 і Донецький 8, Одеський 115, Паллідум 107; гібриди кукурудзи Буковинський 3, Колективний 100, Дніпровський 203, Одеський 346; просо Миронівське 51, Сяйво, Омріяне; гречка Вікторія, Любава; горох Неосипающий 1; соя - Білосніжка, Аннушка; буряк цукровий - Ялтушківський 30; картопля – Луговська та багато інших сортів і гібридів провідних сільськогосподарських культур [2].

Метою досліджень є обговорення питання стану й перспектив вітчизняної та іноземної селекції сільськогосподарських культур, шляхи удосконалення їх вивчення в сортовипробуванні.

Для досягнення мети **ставили завдання** – провести оцінку селекційних досягнень за роками та проаналізувати Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні на 2013 рік.

Результати досліджень та їх обговорення. Завдяки сумісним творчим зусиллям селекціонерів, сортовипробувачів, насінневодів до середини 60-х років в Україні було створено потужну, добре організовану систему селекції, насінництва і сортовипробування, яка охоплювала всі ґрунтово-кліматичні умови вирощування польових культур [3]. Подібної системи не мала жодна країна в світі. До цього часу було сформовано сортову стратегію і сортовий потенціал, який повністю базувався на досягненнях вітчизняної селекції. Це був період розквіту вітчизняної селекції. Все це відносило Україну до небагатьох світових країн, за якою в історичному аспекті закріпилося звання провідної селекційної країни. У Державному реєстрі сортів рослин, придатних до поширення в Україні на 2013 рік, знаходиться понад сім тисяч сортів і гібридів, більше половини яких вітчизняної селекції [4]. Більшість посівних площ зайняті сортами і гібридами вітчизняної селекції. Ці дані свідчать про те, що внутрішній ринок сортів і гібридів сформований і ефективно функціонує за рахунок результативності наших селекціонерів.

Необхідно відмітити, що за окремими критичними адаптивними чинниками, які вирішують в системі сорту або гібрида, у нас є свій науковий пріоритет. Тільки українські селекціонери створили найморозостійкіші сорти пшениці озимої - Миронівська 808 і Одеська 51.

Створення зимостійких озимих культур - це вічна проблема, яку необхідно вирішувати шляхом генетичних і біотехнологічних досліджень, опрацювати питання трансгенезу, формувати донори зимостійкості. Тому заносити до Реєстру сорти озимих культур, особливо іноземної селекції, які уступають вітчизняним за зимостійкістю, дуже ризиковано.

У нас немає відставання в створенні високоврожайних, високоякісних сортів і гібридів основних базових культур у порівнянні з іноземною селекцією. Вітчизняні сорти картоплі не тільки не поступаються голландським, але і за окремими цінними біологічними і господарськими ознаками їх переважають. Таку оцінку дають голландські селекціонери.

Вітчизняні селекціонери не уступають в гетерозисній селекції кукурудзи. Вузьким місцем для нас є тільки насінництво гібридів і якісна їх підготовка.

Ми повинні захищати інтереси вітчизняних селекціонерів і насінневодів. Серед іноземних сортів слід реєструвати тільки видатні, аналогів яких у нас немає, а не реєструвати все підряд, як це робиться на разі. Сорти, які не вирощують продовж трьох років після реєстрації, повинні виводитись з Реєстру.

Сучасні сорти і гібриди як ніколи несуть подвійну функцію - це врожай і екологічна безпека поля.

Генетично захищений від хвороб і шкідників сорт і гібрид - це здорове харчування, довголіття, економічна та екологічна доцільність. Тому створення сортів і гібридів з генетичним захистом урожаю для нашої країни, з її суттєвим чорнобильським пресингом, є одним із стратегічних завдань для генетиків і селекціонерів.

Починаючи з 1993 року, коли в країні наступив різкий економічний спад, держава виявилась не в змозі в повному обсязі фінансувати селекційні роботи за рахунок державного бюджету. З кожним роком воно скорочувалось і на сьогодні знизилось наполовину.

Завжди залишаючись мистецтвом і все більше стаючи точною наукою, селекція, особливо в період розвитку ринкових відносин, виступає самостійною галуззю, з'єднавшись з насінництвом і державним сортовипробуванням в єдину систему.

Сорт і гібрид являють собою досить дорогу інтелектуальну продукцію. Так, за даними американських селекціонерів, на створення одного сорту зернових культур у середньому витрачається 150-200 млн. доларів, у Російській Федерації до 800 млн рублів. В Україні – 2,5-3 млн. грн. [5]. Тому від чіткої, надійної, злагодженої роботи селекціонерів, насінневодів, сортовипробувачів залежить ефективність функціонування і розвитку конкурентоспроможного вітчизняного сортового потенціалу, розвитку надійної методики сортовипробування.

Видатний селекціонер сучасності, лауреат Нобелівської премії Норман Борлауг стверджував, що сорт у виробництві затримується більше п'яти років тільки там, де незадовільно ведеться селекція або погано організовано насінництво.

Висновки. 1. Подана інформація дозволяє стверджувати, що сучасне насінництво має стати насінництвом високих швидкостей розмноження нових сортів і гібридів.

2. У цьому контексті селекціонери повинні передавати до державного сортовипробування якомога більше конкурентоспроможної селекційної продукції.

3. За результатами сортовипробування фахівці повинні давати путівку в сільськогосподарське виробництво кращим із кращих сортів і гібридів.

Список використаних джерел

1. Звіт про діяльність Національної академії аграрних наук України за 2012 рік. – К.: “Аграрна наука”, 2012. – 293 с.
2. Насінництво й насіннезнавство зернових культур / За ред. М. О. Кіндрука. – К.: Аграрна наука, 2003. – 239 с.
3. Рудник О. І. Селекційні досягнення України / Аграрна наука: розвиток та досягнення. – К.: “ННЦ ІАЕ”, 2006. – т. 4. – р. 2. – С. 26–113.
4. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2013 рік. – К.: ТОВ «Алефа», 2013. – 300 с.
5. Урожайность озимой пшеницы в зависимости от различных по интенсивности технологий ее выращивания / [Д. Н. Алимов, Г. А. Максимчук, А. Т. Мартынюк и др.] // Совершенствование интенсивной технологии возделывания зерновых культур на Украине. – К., 1990. – С. 4-12.